

بررسی عوامل موثر بر تاخیر گزارشگری مالی میان دوره‌ای (مطالعه تجربی: بورس اوراق بهادار تهران)

سعید خدامرادی*، محمد جواد شیخ**، محمد مهدی ابریشمی موحد***

تاریخ دریافت: ۹۲/۰۲/۰۲

تاریخ پذیرش: ۹۲/۰۶/۰۵

چکیده

دسترسی به موقع به اطلاعات دوره‌ای منتشره شرکت‌ها یکی از دغدغه‌های اصلی فعالان بازار است. بررسی‌های صورت گرفته در بورس تهران طی سال‌های اخیر حاکی از عدم افشا به موقع و تاخیر در انتشار گزارش‌های میان دوره‌ای شش ماهه حسابرسی شده شرکت‌ها می‌باشد. پژوهش حاضر به بررسی میزان تاثیر هفت عامل اثرگذار بر تاخیر شامل سابقه بورسی شرکت، صنعتی که شرکت بدان متعلق است، اندازه، ساختار سرمایه، رشد، سودآوری و حجم معاملات سهام می‌پردازد. جامعه آماری شامل شرکت‌هایی است که پیش از سال ۱۳۸۳ پذیرش و از بین آن‌ها ۱۰۲ شرکت به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. تحلیل داده‌ها با روش پانل دیتا انجام و پس از بررسی توصیفی داده‌ها آزمون‌های آماری استفاده شده‌اند. میانگین تاخیر شرکت‌های نمونه در دوره تحقیق حدود ۶۲ روز بوده است. نتایج تحلیل‌ها نشان می‌دهد که در دوره تحقیق از بین هفت متغیر مستقل مورد بررسی، رابطه معکوس معناداری بین قدمت بورسی با تاخیر در انتشار گزارش‌های مالی میان دوره‌ای مشاهده می‌شود. این بدان معناست که هر چه قدمت بورسی شرکت بیشتر باشد گزارش‌های آن شرکت با تاخیر کمتری نسبت به مهلت مقرر ارائه شده‌اند. سایر متغیرها ارتباط معناداری با تاخیر در انتشار گزارش‌های ندارند.

واژه‌های کلیدی: تاخیر در گزارش مالی حسابرسی شده، گزارش میان دوره‌ای، تاخیر

طبقه بندی موضوعی: M41, N25

* استادیار مدیریت دانشگاه شاهد (نویسنده مسئول)، (saeed379@yahoo.com)

** استادیار حسابداری دانشگاه شاهد (mjsheikh2002@gmail.com)

*** کارشناس ارشد مدیریت مالی دانشگاه شاهد (m_abrishami_m@yahoo.com)

مقدمه

تخصیص بهینه سرمایه نقش بسیار مهمی در رشد و توسعه اقتصادی کشورها ایفا می‌کند. بورس اوراق بهادار به عنوان بازار مالی یکی از عمده‌ترین مکان‌های تخصیص سرمایه محسوب می‌شود. کارا بودن بورس اوراق بهادار جهت نیل به اهداف مذکور بسیار مؤثر می‌باشد. یکی از ویژگی‌های بازار کارا شفافیت اطلاعاتی است. به عبارت دیگر هر چه اطلاعات دقیقتر و به موقع تر باشد امکان تصمیمات سرمایه‌گذاری آگاهانه بیشتر فراهم می‌شود. بنابراین اطلاع‌رسانی به موقع شرکت‌های بورسی اثر قابل توجهی بر تصمیم‌گیری سهامداران بالقوه و فعلی دارد.

بیشتر پژوهش‌ها در خصوص گزارشگری در بازار سرمایه برماهیت اطلاعات مالی و رابطه آن با متغیرهایی مثل بازده، حجم معاملات و نقش آن‌ها در تعیین قیمت سهام تأکید دارد. زمان ارائه این اطلاعات و همچنین عوامل مؤثر بر به موقع بودن یا تاخیر در ارائه این اطلاعات کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این در حالی است که شناسایی این عوامل و راه‌های تقویت عوامل مثبت و تضعیف عوامل منفی بدون شک به کارایی بازار سرمایه کمک قابل توجهی خواهد نمود. به منظور درک بهتر این که چطور شرکت‌ها به الزامات گزارشگری به موقع پاسخ می‌دهند بایستی رویه‌های گزارشگری به موقع آن‌ها را به عوامل معینی ربط داد. اگرچه ممکن است عوامل زیادی وجود داشته باشد ولی در این تحقیق با بررسی گسترده منابع مرتبط با موضوع تحقیق عوامل خاص شرکت شناسایی شده‌اند. عوامل خاص شرکت عواملی هستند که مدیریت شرکت را برای تهیه صورت‌های مالی به موقع یا برای کاهش هزینه‌های مرتبط با تأخیر نامناسب در گزارشگری تحت تاثیر قرار می‌دهند (آنسه و لیونتیس، ۲۰۰۶).

این تحقیق با توجه به ضرورت و تاثیر تعیین‌کننده گزارشگری به موقع اطلاعات شرکت‌ها در کارایی بازار، رعایت عدالت میان سرمایه‌گذاران و بهبود فرآیندهای نظارتی، سعی در بررسی عوامل مؤثر بر تاخیر در گزارشگری به موقع اطلاعات مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس تهران دارد. پیش‌بینی سود، صورت‌های مالی میان‌دوره‌ای و پایان دوره از اقلام اصلی موارد افشا در دستورالعمل اجرائی افشا اطلاعات شرکت‌های ثبت شده نزد سازمان بورس و اوراق بهادار هستند. صورت‌های مالی میان‌دوره‌ای به سه شکل سه، شش و نه

ماهه باید ارائه شوند. همانگونه که در دستورالعمل تاکید شده باید گزارش پیش‌بینی سود، میان‌دوره‌ای شش‌ماهه و پایان‌دوره‌ای به صورت حسابرسی شده ارائه شوند.

با توجه به اهمیت گزارش‌های میان‌دوره‌ای، مسئله این پژوهش شناسایی عوامل موثر بر تاخیر در گزارشگری به موقع شرکت‌های بورسی و میزان اثرگذاری هر یک می‌باشد. با یافتن پاسخ سوال فوق می‌توان سیاست‌های موثری برای کنترل این عوامل طراحی و اجرا نمود.

پیشینه پژوهش

ادبیات موجود در زمینه به موقع بودن گزارشگری مالی به دو گروه اصلی تقسیم می‌شود. گروه اول در رابطه با تاثیر گزارشگری به موقع بر نوسان بازده سهام بوده و گروه دوم اساساً مرتبط با تاخیر گزارشگری (ARL) و عوامل موثر بر رفتار گزارشگری به موقع می‌باشد. تحقیقات زیادی در خصوص ارتباط بین تاخیر در گزارشگری و عوامل موثر بر آن انجام شده است.

عبدال... (۱۹۹۶) تحقیقی را در مورد ویژگی به موقع بودن گزارش‌های سالانه برای ۲۶ شرکت بحرینی انجام داد. او در تحقیق خود ارتباط بین طولانی شدن انتشار گزارش حسابرسی و پنج ویژگی شرکت را مورد بررسی قرار داد. نتایج تحقیق نشان دهنده ارتباط معکوس سودآوری شرکت، اندازه شرکت و وجود کسب و کارهای متنوع با انتشار به موقع صورت‌های مالی بود، ولی بین نوع صنعت و به موقع بودن رابطه معناداری وجود نداشت، و رابطه به موقع بودن با ضریب نسبت بدهکاران به حقوق صاحبان سهام مثبت و معنادار بود. اوسا آنسه (۲۰۰۰) با استفاده از اطلاعات ۴۷ شرکت تولیدی در بورس زیمباوه و استفاده از تحلیل رگرسیونی دو مرحله‌ای به این نتیجه رسید که قدمت شرکت، سودآوری و اندازه شرکت به شیوه‌ای معنادار قادر به تبیین تغییرات در به موقع بودن ارائه گزارش‌های مالی شرکت‌های نمونه می‌باشند. اسماعیل و چندلر (۲۰۰۴) به موقع بودن گزارشگری مالی سه ماهه در شرکت‌های مالزیایی را مورد بررسی قرار دادند. تجزیه و تحلیل گزارش‌های سه ماهه نشان داد که همه ۱۱۷ شرکت نمونه به جز یک شرکت ظرف مهلت مجاز ۲ ماهه گزارش‌های خود را ارائه نمودند. علاوه بر این آن‌ها رابطه بین به موقع بودن و چهار ویژگی شرکت‌ها یعنی اندازه شرکت، سودآوری، رشد و اهرم را بررسی نمودند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که

شرکت‌های بزرگتر، سودآورتر، دارای رشد بیشتر و با اهرم پایین تر معمولاً سریعتر از سایر شرکت‌ها گزارش می‌دهند. لونتیس و ویت من (۲۰۰۴) موضوع به موقع بودن گزارش‌های مالی سالانه در بورس یونان را با استفاده از اطلاعات ۲۲۷ شرکت در سال ۱۹۹۷ بررسی نمودند. از بین متغیرهای سودآوری، موانع ورود، نسبت تمرکز درآمد، عرضه اولیه سهام، حجم معاملات سهام، اندازه شرکت و تعداد بندهای گزارش حسابرسی تنها متغیرهای عرضه سهام، سودآوری، تعداد بندهای گزارش حسابرسی و نسبت تمرکز درآمد با به موقع بودن ارتباط معنادار داشته و دو متغیر دیگر ارتباط معناداری با متغیر وابسته تحقیق ندارند.

وانگ و سونگ (۲۰۰۶) با استفاده از ۸۲۴۹ گزارش مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار شنزن و شانگ‌های طی سال‌های ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۳ مساله به موقع بودن گزارش‌های مالی سالانه شرکت‌های چینی را بررسی کردند. آن‌ها عوامل موثر بر گزارشگری شامل اظهار نظر حسابرسی، سودآوری، اندازه شرکت، نوع شرکت، نوع سهام و محل بازار سهام را مورد بررسی قرار دادند. نتایج تجزیه و تحلیل توصیفی نشان می‌دهد که میانگین تاخیر گزارشگری طی سالهای ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۳ حدود ۸۸ روز بوده است. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که سودآوری، اظهار نظر حسابرسی، اندازه شرکت، نوع شرکت و محل بازار سهام رابطه معناداری با تاخیر گزارشگری دارند.

اوسا آنسه و لونتیس (۲۰۰۶) عوامل موثر بر رویه‌های گزارشگری مالی سالانه به موقع را در نمونه‌ای شامل ۹۵ شرکت از شرکت‌های غیر مالی پذیرفته شده بعد از ۳۱ دسامبر ۱۹۹۹ در بورس اوراق بهادار آتن را مورد بررسی قرار دادند. تجزیه و تحلیل توصیفی نشان می‌دهد که ۹۲٪ شرکت‌ها زودتر از مهلت مقرر ۱۶۱ روز، ۳٪ در روز مهلت مقرر یعنی ۱۶۱ روز و ۵٪ دیرتر از مهلت ۱۶۱ روز گزارش دهی می‌کنند. آن‌ها رابطه بین اندازه شرکت، اهرم، بخشی از سهام که به طور مستقیم یا غیرمستقیم به وسیله افراد درون سازمانی کنترل می‌شود، تعداد بندهای شرط گزارش حسابرسی، نوع حسابرسی و نوع صنعت را با تاخیر گزارشگری مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان می‌دهد که تاخیر گزارشگری با بخشی از سهام که به طور مستقیم یا غیرمستقیم به وسیله افراد درون سازمانی کنترل می‌شود، تعداد بندهای شرط گزارش حسابرسی و اندازه شرکت حسابرسی در ارتباط می‌باشد.

اوبرت (۲۰۰۶) عوامل موثر بر تاخیر گزارشگری را در شرکت‌های فرانسوی مورد بررسی کرد. او نمونه‌ای شامل ۱۱۳۱ شرکت طی سالهای ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۲ انتخاب نمود. او تاثیر اخبار بد، زیان، اهرم، بازده حقوق صاحبان سهام، تعداد تحلیلگران، نوسان قیمت سهام، اندازه شرکت، تکنولوژی، حجم مبادله، هزینه‌های مالکیت و انواع صورت‌های مالی بر تاخیر گزارشگری را مورد بررسی قرار داد. نتایج تحقیق نشان داد که انواع صورت‌های مالی، اهرم، نوسان قیمت سهام، حجم مبادله، تعداد تحلیلگران و اخبار بد رابطه معناداری با تاخیر گزارشگری دارند و سایر متغیرها با تاخیر گزارشگری رابطه ندارند.

لانت و سان (۲۰۰۷) عوامل موثر بر به موقع بودن گزارشگری مالی میان دوره‌ای در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس نیوزیلند را مورد بررسی قرار دادند. برای انجام این تحقیق آن‌ها نمونه‌ای از ۳۲۰ گزارش میان دوره‌ای ۶ ماهه را از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس نیوزیلند انتخاب نمودند و تاثیر دو عامل اندازه شرکت و نوع صنعت را بر تاخیر گزارشگری مورد بررسی قرار دادند.

نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که تاخیر گزارشگری با اندازه شرکت و نوع صنعت ارتباط دارد. دوقان و همپژوهانش (۲۰۰۷) نمونه‌ای از ۲۴۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار استانبول را برای سال ۲۰۰۵ انتخاب نمودند. آن‌ها برخی از عوامل موثر بر زمان بندی افشاء یعنی اندازه شرکت، ریسک مالی، اخبار خوب و بد و نوع صنعت را مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق نشان داد که به موقع بودن گزارشگری شرکت‌های پذیرفته شده در بورس استانبول، تحت تاثیر اندازه شرکت و ریسک مالی گذشته قرار دارد. همچنین شرکت‌های دارای اخبار خوب، گزارش‌های سالانه خود را زودتر از شرکت‌های دارای اخبار بد منتشر می‌کردند. علاوه بر این آن‌ها دریافتند که زمان افشاء با صنعتی که شرکت در آن فعالیت می‌کند در ارتباط نمی‌باشد.

ماهاجان و چندر (۲۰۰۸) رابطه بین به موقع بودن افشاء اطلاعات مالی و ویژگی‌های منتخب شرکت‌های هندی را مورد بررسی قرار دادند. این تحقیق بر اساس نمونه‌ای از ۲۸۸ و ۲۹۲ شرکت از شرکت‌های BT-500 برای سال‌های مالی ۲۰۰۵-۲۰۰۴ و ۲۰۰۶-۲۰۰۵ انجام شده است. نتایج آمار توصیفی نشان می‌دهد که تقریباً همه شرکت‌های نمونه ظرف ۱۸۰ روز طی هر دو سال مورد مطالعه، گزارشگری می‌کنند. محققان رابطه بین اندازه شرکت،

سودآوری، نوع صنعت، قدمت، اهرم، گروه پذیره‌نویسی، وضعیت اقامتی، حق الزحمه حسابرسی، اندازه شرکت حسابرسی و پیچیدگی حسابرسی با تاخیر گزارشگری را مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که اندازه شرکت، نوع صنعت، اندازه شرکت حسابرسی و پیچیدگی حسابرسی رابطه معناداری با تاخیر گزارشگری در هر دو سال مورد مطالعه دارد. بقیه متغیرها یعنی سودآوری، گروه پذیره نویسی، وضعیت اقامتی، عمر، اهرم و حق الزحمه حسابرسی رابطه معناداری با تاخیر گزارشگری در هر دو سال مورد مطالعه ندارند. داردور (۲۰۰۹) ارتباط بین به موقع بودن تاریخ انتشار گزارش‌های مالی و اندازه، سودآوری، قدمت، تعداد حسابداران در استخدام، کیفیت حسابداران، نوع اظهار نظر حسابرسان و نوع سیستم حسابداری موجود با نمونه‌ای ۳۳ شرکتی را در بورس لیبی بررسی کرد. متوسط تاخیر در ارائه گزارش‌های طی دوره مطالعه برای نمونه حدود ۱۵۵ روز بوده و به جز متغیر نوع سیستم حسابداری بقیه متغیرها با متغیر وابسته ارتباط معنی دار داشتند.

احمد و عابدین (۲۰۰۹) موضوع تاخیر در ارائه گزارش‌های مالی سالانه را در بورس مالزی بررسی کردند. نمونه‌ای حاوی ۳۴۳ شرکت از ۴۱۳ شرکت درج شده در بورس مالزی انتخاب و دوره تحقیق نیز سال ۱۹۹۳ بوده است. ارتباط متغیرهای اندازه، تعداد شرکت‌های وابسته، نوع شرکت حسابرسی، اظهار نظر حسابرسان، بازدهی حقوق صاحبان سهام، اینکه مدیر سهامدار است یا خیر، نوع صنعت، سهم بدهی بلندمدت و تاریخ پایان سال مالی با به موقع بودن ارائه گزارش‌های مالی بررسی و به جز متغیر نوع صنعت، اهرم و تاریخ پایان سال مالی بقیه متغیرها ارتباط (معنی داری با متغیر وابسته داشتند. تورل (۲۰۱۰) موضوع ارتباط بین متغیرهای اندازه شرکت، درآمد، نوع حسابرسان، نوع اظهار نظر و صنعت با گزارشگری به موقع در بورس استانبول را با گزارش‌های مالی یک نمونه حاوی ۲۱۱ شرکت از ۳۱۹ شرکت پذیرفته شده را بررسی کردند. به غیر از متغیر اندازه مابقی متغیرهای مطالعه ارتباط معناداری با متغیر وابسته داشتند. عبادین و همپژوهان (۲۰۱۲) تاثیر همزمان متغیرهای حاکمیت شرکتی و ویژگی‌های شرکت را در به موقع بودن گزارش‌های مالی در بورس نیجریه مطالعه کردند. این مطالعه بر روی جامعه ۲۰۲ شرکتی از شرکت‌های پذیرفته شده در بورس نیجریه انجام شد. گزارش‌های سال ۲۰۱۱ بررسی و بطور متوسط ۱۹۳ روز تاخیر در ارائه گزارش‌های حسابرسانی شده نسبت به موعد مقرر و قانونی ارائه گزارش‌های مشاهده شد. متغیرهای مستقلی همچون

استقلال هیات مدیره، اندازه هیات مدیره، اندازه شرکت، اهرم، سودآوری و اندازه شرکت حسابرسی در ارتباط با متغیر وابسته بموقع بودن بررسی شد. تحلیل چند متغیره نشان داد که اندازه شرکت حسابرسی ارتباط معنادار با متغیر وابسته تحقیق دارد.

اعتمادی و یارمحمدی (۱۳۸۲) به بررسی عوامل موثر بر گزارشگری میان دوره‌ای به موقع در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. این تحقیق بر اساس نمونه‌ای ۴۰ شرکتی در دوره ۷۹-۱۳۷۷ انجام و متغیرهای اندازه شرکت، سودآوری، پیچیدگی عملکرد، عمر بررسی، ترکیب سهامداران، وجود سیستم بهای تمام شده و میزان معاملات سهام مد نظر قرار گرفت. محققین به این نتیجه رسیدند که تنها میزان معاملات سهام رابطه معنادار مستقیم با سرعت گزارشگری میان دوره‌ای دارد. نوروش و حسینی (۱۳۸۸) رابطه بین کیفیت افشای (قابلیت اتکا و به موقع بودن) شرکتی و مدیریت سود در ۵۱ شرکت بورسی طی دوره ۸۶-۱۳۸۱ را بررسی نمودند. یافته‌های تحقیق رابطه منفی بین دو متغیر را گزارش نمود. بنی مهد و محسنی شریف (۱۳۸۹) کیفیت افشای اطلاعات و عوامل موثر بر آن را بررسی کردند. این مطالعه برای ۳۱۱ شرکت فعال در بورس در سال ۱۳۸۶ انجام و متغیرهایی نظیر اندازه شرکت، بازده داری‌ها، اهرم مالی، ساختار مالکیت، نوع حسابرس، کیفیت گزارش حسابرس، نوع واحد تجاری و صنعت را در نظر گرفت. یافته‌های تحقیق حاکی از رابطه معنی دار بین نوع صنعت، اندازه شرکت و میزان تاخیر در افشا اطلاعات می‌باشد. مهدوی و جمالیان پور (۱۳۸۹) عوامل موثر بر سرعت گزارشگری مالی سالانه شرکت‌های بورسی در دوره ۱۳۸۷-۱۳۷۸ را بررسی نمودند. آنان با استفاده از رگرسیون چند متغیره به بررسی رابطه بین اندازه شرکت، نسبت‌های مالی و غیر مالی و نسبت سرمایه‌گذاری مجدد سود جاری با سرعت گزارشگری مالی سالانه یا اختلاف زمانی بین موعد ارائه گزارش حسابرسی سالانه و تاریخ پایان سال مالی شرکت‌ها پرداختند. نتیجه تحقیق این بود که سرعت گزارشگری با انواع نسبت‌های مالی و غیر مالی ارتباط معنی دار داشته و شرکت‌های دارای نسبت بدهی کوچکتر از سرعت بالاتری در ارائه گزارش‌های سالانه برخوردار هستند.

فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مطالعات موجود در زمینه ارتباط ویژگی‌های شرکت و تاخیر در ارائه گزارش‌های مالی میان دوره‌ای فرضیه‌های زیر تدوین شده‌اند.

فرضیه اول: اندازه شرکت با تاخیر در ارائه گزارش های مالی میان دوره ای رابطه معناداری دارد.

فرضیه دوم: قدمت شرکت با تاخیر در ارائه گزارش های مالی میان دوره ای رابطه معناداری دارد.

فرضیه سوم: سودآوری شرکت با تاخیر در ارائه گزارش های مالی میان دوره ای رابطه معناداری دارد.

فرضیه چهارم: ساختار سرمایه شرکت با تاخیر در ارائه گزارش های مالی میان دوره ای رابطه معناداری دارد.

فرضیه پنجم: رشد شرکت با تاخیر در ارائه گزارش های مالی میان دوره ای رابطه معناداری دارد.

فرضیه ششم: حجم معاملات سهام با تاخیر در ارائه گزارش های مالی میان دوره ای رابطه معناداری دارد.

فرضیه هفتم: نوع صنعت با تاخیر در ارائه گزارش های مالی میان دوره ای رابطه معناداری دارد.

روش پژوهش

این تحقیق از لحاظ روش از نوع توصیفی - همبستگی به شمار می آید. ماهیت تجربی این تحقیق مستلزم جمع آوری و تلخیص و پردازش داده های بسیار از شرکت های عضو نمونه در خصوص متغیرهای مستقل و بررسی ارتباطات بین آنها و متغیر وابسته می باشد.

جامعه و نمونه

جامعه آماری تحقیق شامل کلیه شرکت هایی است که تاریخ پذیرش آنها قبل از سال ۱۳۸۳ باشد. با توجه به این موضوع تعداد اعضا جامعه حدود ۲۴۶ شرکت بوده است. نحوه انتخاب نمونه بر اساس شرایط زیر و به صورت حذفی سیستماتیک بوده است.

در دوره تحقیق گزارش‌های حسابرسی شده میان دوره‌ای شش ماهه خود را ارائه نموده و وقفه‌ای در ارسال گزارش‌های نداشته باشند.

همچنین در گروه شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی نباشند. عدم شمول شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی به دلیل عدم یکنواختی و قابلیت مقایسه آن‌ها با شرکت‌های تولیدی و خدماتی می‌باشد. بخش عمده پوشش سود این شرکت‌ها حین تقسیم سود شرکت‌های سرمایه‌پذیر آن‌ها اتفاق می‌افتد. در نتیجه گزارش‌های میان دوره‌ای آن‌ها در مقایسه با سایر شرکت‌ها از اهمیت کمتری نزد فعالان بازار سهام برخوردار هستند. ضمن اینکه بر اساس تبصره ۳ ماده ۱۰ دستورالعمل اجرایی افشا به همین دلیل از برخی موارد مستثنی شده‌اند.

با در نظر گرفتن شرایط فوق ۱۰۲ شرکت از صنایع موجود حائز شرایط تشخیص داده شده و به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. در نگاره (۱) اطلاعات مربوط به نحوه توزیع شرکت‌های نمونه در صنایع بررسی ارائه شده است.

الگوی تحقیق

متغیر وابسته این تحقیق تاخیر در ارائه گزارش‌های مالی میان دوره‌ای است. تأخیر عبارت از فاصله زمانی بین پایان مهلت مقرر بورس تا زمان ارائه گزارش‌های مالی میان دوره‌ای ۶ ماهه حسابرسی شده شرکت به بورس می‌باشد. میزان تاخیر هر شرکت در گزارشگری بر اساس مفاد بند چهار ماده هفت دستورالعمل اجرایی افشا محاسبه شده است. متغیرهای مستقل عبارتند از:

الف- اندازه شرکت: منظور از اندازه شرکت، جمع دارایی‌های آن شرکت می‌باشد.

نگاره (۱): صنایع شرکت های تحقیق

تعداد شرکت ها	صنایع	تعداد شرکت ها	صنایع
۱	منسوجات	۶	فلزات اساسی
۱	استخراج سایر معادن	۱۱	خودرو و ساخت قطعات
۱	محصولات چوبی	۱	انتشار، چاپ و تکثیر
۴	کاشی و سرامیک	۱۶	مواد و محصولات دارویی
۵	ماشین آلات و تجهیزات	۱۰	سیمان، آهک و گچ
۱	خدمات فنی و مهندسی	۶	استخراج کانی های فلزی
۱	حمل و نقل، انبارداری ارتباطات	۳	ساخت محصولات فلزی
۲	رایانه و فعالیت های وابسته به آن	۳	محصولات کاغذی
۲	لاستیک و پلاستیک	۶	محصولات غذایی و آشامیدنی با جز قند شکسته
۲	فرآورده های نفتی، کک و سوخت هسته ای	۸	سایر محصولات کانی غیر فلزی
۱	استخراج زغال سنگ	۶	ماشین آلات و دستگاه برقی
		۵	محصولات شیمیایی

ب- قدمت شرکت^۴: عبارت است از تعداد سال هایی که از زمان درج نام شرکت در بورس اوراق بهادار تهران گذشته است.

ج- سودآوری^۵: در این تحقیق منظور از سودآوری نسبت سود عملیاتی به فروش خالص می باشد.

د- حجم معاملات سهام^۶: عبارت است از درصد تعداد سهام معامله شده به تعداد کل سهام شرکت از ابتدای یک دوره شش ماهه تا پایان آن دوره.

ه- رشد^۷: منظور از رشد، درصد تغییر در سود عملیاتی نسبت به میان دوره مشابه سال قبل می باشد.

و- ساختار سرمایه^۸: منظور از ساختار سرمایه، نسبت مجموع بدهی ها به مجموع دارایی ها می باشد.

ز^۹ صنعت: منظور گروه شرکت‌هایی که محصولات آن‌ها جایگزین نزدیکی برای هم هستند (لانت و سان، ۲۰۰۷). در این مورد از طبقه‌بندی موجود در بورس استفاده شده و شرکت‌های نمونه در ۱۳ گروه دسته‌بندی شده‌اند. این متغیر از نوع اسمی به شمار می‌رود. با در نظر گرفتن هدف تحقیق که همانا بررسی و تعیین تاثیر عوامل موثر در تاخیر گزارش دهی میان دوره‌ای شرکت‌ها است از روش رگرسیون چند گانه به صورت زیر استفاده شده است.

$$LAG = \beta + \beta_1 * SIZE + \beta_2 * AGE + \beta_3 * PROFITABILITY + \beta_4 * VOLUME + \beta_5 * GROWTH + \beta_6 * CAPITAL STRUCTURE + \beta_7 * INDUSTRY + \varepsilon$$

روش جمع آوری داده‌ها

در این تحقیق برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز از اسناد کاوی و مطالعات کتابخانه‌ای استفاده شده است. داده‌های مورد استفاده عمدتاً از نوع سری زمانی و عمدتاً از طریق پایگاه‌های موجود نظیر سایت اطلاع‌رسانی بورس اوراق بهادار تهران، سایت کدال و نرم افزارهای ره‌آورد و تدبیرپرداز استخراج شده‌اند.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌های مورد نیاز برای آزمون فرضیات پس از جمع آوری و انجام محاسبات در نرم افزار اکسل به منظور تجزیه و تحلیل وارد نرم افزار ای‌وی‌یوز شده‌اند. در این پژوهش از تجزیه و تحلیل‌های متداول در اقتصادسنجی و روش داده‌های ترکیبی یا پانل دیتا به منظور بررسی روابط بین متغیرها، آزمون فرضیات و تخمین استفاده شده‌اند. در واقع با استفاده از روش داده‌های ترکیبی، شناسایی و اندازه‌گیری تأثیراتی که به سادگی در داده‌های مقطعی و سری زمانی قابل شناسایی نیست امکان‌پذیر می‌شود. برای توصیف ویژگی‌های عمومی شرکت‌ها از میانگین و انحراف معیار استفاده به عمل آمد. برای آزمون معنی‌دار بودن معادله رگرسیون از آزمون F، برای آزمون معنی‌دار بودن هر یک از اجزا معادله از آزمون t استفاده کرده‌ایم. به علاوه سایر آزمون‌های مورد نیاز نظیر ناهمگن بودن داده‌ها (آزمون F لیمر)، خطای

نتایج آزمون فرضیات تحقیق

فرضیه اول به این صورت است: "اندازه شرکت با تاخیر در ارائه گزارش‌های مالی میان دوره‌ای رابطه معناداری دارد. نتایج برازش مدل در نگاره (۳) ارائه شده است." با توجه به اطلاعات نگاره (۳) از آنجا که سطح معناداری متغیر اندازه معادل ۰/۱۱۱ است پس رابطه معنی دار بین دو متغیر وجود نداشته و در نهایت این فرضیه تایید نمی‌شود. نتیجه این فرضیه با یافته‌های پژوهش عبدالله (۱۹۹۶)، آنسه و لونتیس (۲۰۰۶)، تورل (۲۰۱۰) و عبادین و همپژوهان (۲۰۱۲) مشابهت دارد. البته ماهاجان و چندر (۲۰۰۸) رابطه معکوس و معنی داری بین این دو متغیر یافتند.

فرضیه دوم به این صورت تدوین شده است: "قدمت شرکت با تاخیر در ارائه گزارش‌های مالی میان دوره‌ای رابطه معناداری دارد." با توجه به اطلاعات نگاره (۳) از آنجا که آماره معنی داری آزمون معادل ۰/۰۴۶ است پس با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت که رابطه معنی دار و معکوس بین دو متغیر وجود داشته و در نهایت این فرضیه تایید می‌شود. نتیجه این فرضیه با یافته‌های تحقیق آنسه (۲۰۰۰) و دار دور (۲۰۰۹) مشابه است. ماهاجان و چندر (۲۰۰۸) رابطه بین دو متغیر را تایید نمی‌کنند.

فرضیه سوم عبارتست از: "سودآوری شرکت با تاخیر در ارائه گزارش‌های مالی میان دوره‌ای رابطه معنی داری دارد." طبق اطلاعات موجود در نگاره (۳) آماره معنی داری آزمون معادل ۰/۸۵۶ بوده و رابطه معنی داری بین دو متغیر وجود نداشته و فرضیه تایید نمی‌شود. نتایج تحقیق ماهان و چندر (۲۰۰۸) و عبادین و همپژوهان (۲۰۱۲) نیز به همین یافته منجر شده‌اند.

فرضیه چهارم تحقیق عبارتست از: "ساختار سرمایه شرکت با تاخیر در ارائه گزارش‌های مالی میان دوره‌ای رابطه معناداری دارد." سطح معنی داری آماره t معادل ۰/۹۲۰ در نگاره (۳) نشان می‌دهد که بین دو متغیر رابطه‌ای معنی دار وجود نداشته و در نتیجه فرضیه تایید نمی‌شود. نتایج تحقیقات لونتیس و آنسه (۲۰۰۶) و دوقان و همپژوهان (۲۰۰۷) با نتیجه مذکور مشابهت دارد.

فرضیه پنجم عبارتست از: "رشد شرکت با تاخیر در ارائه گزارش های مالی میان دوره ای رابطه معناداری دارد." سطح معنی داری آماره t این متغیر در نگاره (۳) معادل $0/444$ است و نتیجه می گیریم که بین دو متغیر رابطه معنی داری وجود نداشته و فرضیه نیز تایید نمی شود. تحقیقات دوقان و همپژوهان (۲۰۰۷) نیز با نتیجه گیری این تحقیق مطابقت دارد.

فرضیه ششم به این صورت تدوین شده: "حجم معاملات سهام با تاخیر در ارائه گزارش های مالی میان دوره ای رابطه معناداری دارد." مقدار سطح معنی داری ضریب متغیر حدود $0/56$ نشان دهنده عدم وجود رابطه بین دو متغیر بوده و در نتیجه فرضیه تایید نمی شود. نتایج تحقیق اوبرت (۲۰۰۶) و لونتیس و ویت من (۲۰۰۴) مشابه با نتیجه گیری این تحقیق مشابهت دارد.

فرضیه هفتم عبارتست از: "نوع صنعت با تاخیر در ارائه گزارش های مالی میان دوره ای رابطه معنی داری دارد." با توجه به سطح معنی داری این متغیر معادل $0/186$ نتیجه می گیریم که این متغیر نیز با تاخیر رابطه نداشته و در نتیجه فرضیه تایید نمی شود. این نتیجه با یافته های دوقان و همپژوهان (۲۰۰۷)، عبدالله (۱۹۹۶) و عبادین و همپژوهان (۲۰۱۲) مطابقت دارد.

با توجه به اطلاعات نگاره (۳) می توان گفت رابطه معنی دار معکوس بین متغیر قدمت و تاخیر در گزارشگری حسابرسی شده میان دوره ای تایید می شود. ضریب تعیین تعدیل شده حاصله بیانگر این است که ۵۵ درصد تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل توضیح داده می شود. مقدار دوربین ° واتسون معادل $2/006$ حاکی از نبود مشکل خود همبستگی در مدل می باشد. همچنین مقدار آماره F به این معنی است که معادله رگرسیون چندگانه در کل معنی دار است.

تکانه (۳): نتایج مدل رگرسیونی چندگانه با استفاده از روش پانل دیتا

متغیر وابسته: تاخیر در گزارش‌گری			متغیر مستقل
سطح معنی داری	آماره t	ضریب	
۰/۰۰۰	۶/۴۵۷	۷۲/۷۸۲	C
۰/۰۴۶	-۱/۹۹۶	-۰/۷۲۴	قدمت بورسی شرکت
۰/۴۴۴	۰/۷۶۴	۰/۰۲۲۲	رشد شرکت
۰/۵۵۸	۰/۵۸۵	۰/۰۸۲	حجم معاملات سهام
۰/۹۲۰	-۰/۰۹۹	-۱/۲۸۶	ساختار سرمایه
۰/۸۵۶	-۰/۱۸۰	-۰/۰۲۴	سودآوری
۰/۱۸۶	-۱/۳۲۴	-۰/۶۹۳	صنعت
۰/۱۱۱	-۱/۵۹۴	-۰/۰۰۲	اندازه شرکت
۰/۰۰۰	۱۲/۸۳۶	۹۳/۷۱۲	D
DW=۲/۰۰۶		R ² =۰/۵۵۴	آماره‌های رگرسیون
		Adj. R ² =۰/۴۳۹	
F= ۰/۰۰۰		F=۴/۸۳۲	
Lag= - .۷۲Age+۹۳/۷۱D+۷۲/۷۸			مدل تخمینی با توجه به نتایج

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

به موقع بودن گزارش‌های مالی میان دوره‌ای حسابرسی شده بر کیفیت گزارش‌های و کارایی بازار کمک بسیاری خواهد کرد. تداوم تحقیقات در خصوص عوامل موثر در تاخیر ارائه گزارش‌های مالی می‌تواند به توسعه و رشد نظریات در این زمینه مهم در بازارهای مالی به ویژه در بازار بورس اوراق تهران منجر شده و به کاربرد نتایج در حوزه‌های اجرایی و پژوهشی کمک کند. این تحقیق موضوع عوامل موثر بر تاخیر در ارائه گزارش‌های مالی میان دوره‌ای در بورس اوراق بهادار تهران را بررسی نموده است. نتایج استفاده از الگوی رگرسیون چندگانه نشان می‌دهد که از میان متغیرهای مورد بررسی متغیر قدمت بورسی و نوع صنعت برای پیش‌بینی رفتار گزارشگری شرکت‌ها قابل اتکا می‌باشد. شرکت‌هایی که قدمت بورسی بیشتری داشتند تاخیر کمتری در ارائه گزارش‌های میان دوره‌ای خود داشته‌اند. سایر متغیرها

شامل اندازه شرکت، ساختار سرمایه، رشد، سودآوری، حجم معاملات سهام تأثیری بر تاخیر نداشته‌اند. در ادامه پیشنهادات در دو حوزه کاربردی و پژوهشی به شرح زیر ارائه می‌شوند.

پیشنهادات کاربردی

نتیجه تحقیق نشان دهنده ارتباط معنی دار بین قدمت یا عمر بورسی شرکت با تاخیر در زمان افشا اطلاعات مالی میان دوره‌ای است. پیشنهاد می‌شود متولیان و ناظران بازار به منظور تسریع در تحقق شرایط مطلوب گزارش دهی شرکت‌ها سیاست‌های مختلفی به شرح ذیل را اتخاذ و پیگیری نمایند.

-انجام بررسی‌های لازم در خصوص قابلیت اطمینانی و توان سیستم‌های اطلاعاتی و عملیاتی شرکت‌های متقاضی پذیرش در بورس .

پیشنهادات پژوهشی

با توجه به نتیجه تحلیل رگرسیون چند گانه که فقط سهم ۵۵ درصدی برای متغیرهای مستقل تحقیق در تبیین و توضیح رفتار متغیر وابسته قائل است، لذا موضوعات زیر به عنوان تحقیقات آتی پیشنهاد می‌شود.

-بررسی دقیق تر تاثیر نوع صنعت از حیث پیچیدگی و سایر موضوعات در ارتباط با تاخیر .

-بررسی تاثیر نوع صورت‌های مالی از حیث تلفیقی و غیر تلفیقی بر تاخیر.

-بررسی تاثیر نوع و تعداد شرکت‌های تابعه و وابسته بر تاخیر.

-بررسی در خصوص تفکیک سهم شرکت و موسسه حسابرسی در تاخیر .

-بررسی دقیق تر عامل راهبری شرکتی و ساختار مالکیتی و تاثیر آن بر تاخیر.

محدودیت‌های تحقیق

-از آنجا که این تحقیق فقط دوره مالی شش ساله و گزارش‌های میان دوره‌ای را در نظر می‌گیرد لذا در تعمیم نتایج باید دقت و احتیاط کافی صورت گیرد.

-امکان کنترل سایر متغیرهای مداخله گر احتمالی نظیر عوامل کلان محیطی و سیاسی امکان پذیر نبوده است.

پی نوشت

۱	http://www.tse.ir/cms/portals/1/ghavanin/dastoramal%20efshaye.pdf	۶	Volume
۲	Audit Report Lag (ARL)	۷	Growth
۳	Size	۸	Capital structure
۴	Age	۹	Industry
۵	Profitability		

منابع

- اعتمادی، حسین و اکرم یار محمدی (۱۳۸۲)، بررسی عوامل موثر بر گزارش‌های میان دوره‌ای به موقع در بورس اوراق بهادار تهران، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ش ۳۸، ص ۸۷ تا ۹۹.
- بنی مهد، بهمن و محسن محسنی شریف (۱۳۸۹)، بررسی عوامل موثر بر رتبه بندی شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران از لحاظ کیفیت افشا و بموقع بودن، مجله حسابداری مدیریت، ش هفتم، ص ۵۱ تا ۶۳.
- مهدوی، غلامحسین و مظفر جمالیان پور، (۱۳۸۹)، بررسی عوامل موثر بر سرعت گزارشگری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله پژوهش‌های حسابداری مالی، ش ۶، ص ۸۹ تا ۱۰۸.
- نوروش، ایرج و سید علی حسینی (۱۳۸۸)، بررسی رابطه بین کیفیت افشا(قابلیت اتکا و به موقع بودن و مدیریت سود، فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ش ۵۵، ص ۱۱۷ تا ۱۳۱.
- Abdulla, J. M. A. (1996), "Timeliness of Bahraini Annual Reports. " *Advances in International Accounting* 9, 73-88.
- Aubert, Francois. (2006). Determinants of Financial Corporate Disclosures Timing: An Empirical Examination with French Data. *Cahier de recherche*, No. 6, pp. 1-24.
- Che-Ahmad, A. , & Abidin, S. (2009). Audit delay of listed companies: A case of Malaysia. *International business research*, 1(4), P32.
- Dardor, Z. O. (2009). Publishing delay and the usefulness of annual reports in Libya (Doctoral dissertation, Bournemouth University).

- Dogan, Mustafa, Ender Cosku, and Orhan celik. (2007). Is Timing of financial Reporting Related to firm performance? An Examination on Ise Listed Companies. " International Research Journal of Finance and Economics, No. 12,pp. 222-233.
- Ibadin, I. M. , Izedonmi, F. , & Ibadin, P. O. (2012). The Association between Selected Corporate Governance Attributes, Company Attributes and Timeliness of Financial Reporting in Nigeria. Research Journal of Finance and Accounting, 3(9), 137-144.
- Ismail, Ku Nor Izah Ku, and Roy Chandler. (2004), The timeliness of quarterly financial reports of companies in Malaysia, AsianReview of Accounting ,Vol. 12,No. 1,pp. 1-18.
- Leventis, S. , & Weetman, P. (2004). Timeliness of financial reporting: applicability of disclosure theories in an emerging capital market. Accounting and Business Research, 34(1), 43-56.
- Lont, David, and Yuan Sun. (2007). The Timeliness of Full-year and Half-yearly Reports for New Zealand Companies 2004-2006, Chartered Accountants, February ,pp. 1-17.
- Mahajan, Poonam. and Subhash Chander. (2008) Determinants of Timeliness of Corporate Disclosure of Selected Companies in India, The Icfai University Journal of Accounting Research , Vol. 7,No. 4,pp. 28-63.
- Owusu-Ansah, S. (2000). Timeliness of corporate financial reporting in emerging capital markets: Empirical evidence from the Zimbabwe Stock Exchange. Accounting and business research, 30(3), 241-254.
- Owusu-Ansah, Stephen, and Stergios Leventis. (2006) . Timeliness of Corporate Annual Financial Reporting in Greece. European Accounting Review . , Vol. 15,No. 2,pp. 273-287.
- Türel, A. (2010). Timeliness of financial reporting in emerging capital markets: Evidence from Turkey. Journal of the School of Business Administration, Istanbul University, 39(2), 227-240.